

**Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury
Wojewódzkiego Konkursu Przedmiotowego z Języka Polskiego
dla uczniów szkół podstawowych województwa śląskiego
w roku szkolnym 2022/2023**

I stopień

Zakres wiedzy i umiejętności oraz proponowanej literatury opracowuje i przekazuje uczniom szkoły szkolna komisja konkursowa – § 6.2. regulaminu konkursu.

I. Zakres umiejętności.

1. Czytanie ze zrozumieniem różnych tekstów kultury.
2. Analiza i interpretacja utworów literackich oraz innych tekstów kultury z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.
3. Wykorzystywanie podstawowej wiedzy o języku – znajomość pojęć oraz terminów służących opisywaniu języka i komunikowaniu się ludzi.
4. Tworzenie wypowiedzi pisemnej na określony temat.
5. Umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania.
6. Wykorzystywanie elementów retoryki do tworzenia wypowiedzi pisemnych.

Na II i III stopniu konkursu obowiązują wiadomości i umiejętności wynikające z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych (II etap edukacyjny w zakresie języka polskiego) – *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej...* (Dz.U. 2017 poz. 356 ze zm.) oraz wiadomości i umiejętności wykraczające poza podstawę programową, ujęte w poniższym wykazie treści.

II. Zakres treści.

II stopień

Uczeń

- 1) określa
 - a) tematykę oraz problematykę utworu.
 - b) nadawcę i odbiorcę (adresata wypowiedzi).
- 2) rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz określa ich funkcje w utworze.
- 3) wyróżnia elementy świata przedstawionego w utworze, w tym: zdarzenia, sytuacje, wątki (główne, poboczne), postacie (pierwszoplanowe, drugoplanowe, epizodyczne), określa czas i miejsce przedstawionych zdarzeń, wskazuje zależności między zdarzeniami.
- 4) rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach.

- 5) określa funkcje elementów konstrukcyjnych utworu literackiego, w tym: tytułu, motto, puenty.
- 6) wskazuje w utworach literackich elementy budowy akcji: ekspozycję, zawiązanie akcji, rozwój akcji, punkt kulminacyjny, rozwiązanie akcji.
- 7) rozpoznaje w tekstach literackich tragizm, komizm i jego rodzaje (słowny, postaci, sytuacyjny) i określa ich funkcje w utworze.
- 8) rozpoznaje rodzaje literackie, określa ich cechy, przypisuje utwór do rodzaju literackiego.
- 9) rozróżnia gatunki epiki ,takie jak : powieść, opowiadanie, dziennik, pamiętnik, mit, przypowieść, bajka, legenda.
- 10) określa cechy powieści: obyczajowej, współczesnej, młodzieżowej, sensacyjnej.
- 11) rozpoznaje cechy dialogu, monologu, opowiadania, opisu.
- 12) zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst).
- 13) analizuje i interpretuje teksty literackie oraz inne teksty kultury, w tym ikoniczne: obraz, plakat, rzeźba, grafika, fotografia.
- 14) rozróżnia typy tekstów: informacyjny, publicystyczny, ikoniczny, reklamowy.
- 15) odróżnia informacje o faktach od opinii.
- 16) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty pod względem treści i formy.
- 17) wyodrębnia obrazy poetyckie w utworach lirycznych.
- 18) charakteryzuje osobę mówiącą w wierszu (podmiot liryczny), narratora, bohaterów.
- 19) rozpoznaje metaforę (ożywienie, uosobienie), porównanie, epitet, wyraz dźwiękonaśladowczy, powtórzenie, pytanie retoryczne, anaforę, apostrofę, aluzję literacką i określa ich funkcje.
- 20) wskazuje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym: wers, rym, strofę, refren.
- 21) wyróżnia rodzaje rymów: męskie, żeńskie, parzyste/sąsiadujące, okalające, krzyżowe.
- 22) rozróżnia synonimy, antonimy, homonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje je we własnych wypowiedziach.
- 23) dostrzega zróżnicowanie słownictwa, rozpoznaje neologizmy, eufemizmy i objaśnia ich rolę w utworach literackich.
- 24) wskazuje i rozróżnia środki perswazji oraz manipulacji, rozumie ich funkcje w reklamie i w innych tekstach.
- 25) używa środków językowych charakterystycznych dla perswazji, tworząc własny tekst.

- 26) formułuje tezę oraz hipotezę, dobiera argumenty, układa kontrargumenty, uzasadnia swoje stanowisko.
- 27) zna i stosuje związki frazeologiczne związane tematycznie z pojęciami: miłość, przyjaźń, praca, człowiek, podróż, opieka/troska, tolerancja, zrozumienie.
- 28) wykorzystuje wiedzę o języku :
- a) rozpoznaje wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące;
 - b) rozpoznaje zdania pojedyncze rozwinięte i nierozwinięte, zdania złożone, równoważniki zdania, zdania bezpodmiotowe;
 - c) buduje wskazane w punktach 28 a) oraz 28 b) wypowiedzenia i je przekształca;
 - d) rozróżnia zdania złożone współrzędnie i podrzędnie oraz je tworzy;
 - e) wskazuje i tworzy różne typy podmiotów i orzeczeń, przydawek, dopełnień i okoliczników;
 - f) rozróżnia odmienne i nieodmienne części mowy;
 - g) rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu, strony i rodzaju gramatycznego odmiennych części mowy i określa ich funkcje w wypowiedzi;
 - h) stopniuje przymiotniki i przysłówki;
 - i) oddziela temat fleksyjny od końcówki;
 - j) stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych;
 - k) odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje nieosobowe formy czasownika (zakończone na -no, -to, bezokoliczniki, konstrukcje z „się”);
 - l) rozumie znaczenie oraz funkcje czasowników osobowych i nieosobowych;
 - ł) rozpoznaje imiesłowy przymiotnikowe czynne i bierne, tworzy je oraz określa ich funkcje w tekście;
 - m) poprawnie używa czasowników w trybach: orzekającym, przypuszczającym oraz rozkazującym;
 - n) stosuje konstrukcję stron czynnej oraz biernej czasownika i przekształca czasowniki ze strony czynnej na bierną i odwrotnie, odpowiednio do celu oraz intencji wypowiedzi;
 - o) wskazuje w wyrazie głoski, litery i sylaby;
 - p) rozpoznaje rodzinę wyrazów, tworzy wyrazy pochodne;
 - q) dokonuje analizy słowotwórczej wyrazów – wskazuje podstawę słowotwórczą i formant, określa funkcje formantów, w tym tworzy zdrobnienia i zgrubienia.
- 29) tworzy wypowiedź pisemną w następujących formach gatunkowych:
- a) opowiadanie;
 - b) opis, w tym: bohatera, przedmiotu, dzieła sztuki, krajobrazu, przeżyć;
 - c) list prywatny i oficjalny;
 - d) ogłoszenie;
 - e) podziękowanie;
 - f) dedykacja;
 - g) zaproszenie;
 - h) przemówienie;
 - i) sprawozdanie;
 - j) pamiętnik;
 - k) dziennik;
 - l) charakterystyka postaci;
 - m) notatka w różnej formie (np. : notatka encyklopedyczna, plan, mapa myśli).
- 30) zna zasady budowania akapitów i stosuje je, tworząc wypowiedź pisemną.

- 31) stosuje środki językowe wzbogacające styl wypowiedzi, rozpoznaje je i nazywa, np.: porównania, funkcjonalne powtórzenia, wyolbrzymienia.
- 32) zna i stosuje reguły ortografii oraz interpunkcji.
- 33) korzysta ze słowników: ortograficznego, języka polskiego, wyrazów obcych, synonimów, frazeologicznego, encyklopedii oraz wyszukuje informacje w Internecie.

III. Proponowana literatura.

1. Podręczniki do języka polskiego ustalone na II etap edukacyjny lub inne dostępne źródła.
2. Barbara Kosmowska, *Kolorowy szalik*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2014.
3. Katherine Marsh, *Chłopiec znikąd*, Wydawnictwo Widnokrąg, Piaseczno 2019.

Uwaga! Miejsce i rok wydania podanych wyżej pozycji literackich mogą być inne.

III stopień

Obowiązują treści z II stopnia konkursu.

Ponadto uczeń

- 1) w interpretacji tekstu kultury uwzględnia konteksty, np.: biograficzny, historyczny, społeczny, filozoficzny.
- 2) rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje style: potoczny, urzędowy, artystyczny i naukowy.
- 3) rozpoznaje w tekście literackim symbol, alegorię, motyw literacki i określa ich funkcje.
- 4) rozpoznaje gatunki prasowe: artykuł, wywiad, recenzja.
- 5) buduje argumenty: rzeczowy, emocjonalny, logiczny.
- 6) wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym skraca, rozbudowuje i parafrazuje.
- 7) wyodrębnia elementy dzieła filmowego (scenariusz, reżyseria, gra aktorska).
- 8) rozpoznaje filmowe środki wyrazu oraz określa ich funkcje:
 - a) słowo;
 - b) obraz;
 - c) muzyka;
 - d) środki techniczne: kadr, ujęcie, scena, sekwencja;
 - e) rodzaje planów filmowych.
- 9) wykorzystuje wiedzę o języku:
 - a) zna zasady i tworzy skrótowce oraz skróty wyrazowe;
 - b) tworzy wyrazy złożone i rozróżnia ich typy;
 - c) rozpoznaje oraz stosuje imiesłowy przysłówkowe;

- d) stosuje imiesłowe równoważniki zdań i określa ich funkcje;
- e) przekształca imiesłowe równoważniki w zdania podrzędne i odwrotnie;
- f) przedstawia budowę wypowiedzenia wielokrotnie złożonego na wykresie, określa typy wypowiedzeń składowych oraz buduje wypowiedzenia wielokrotnie złożone według podanego schematu.
- g) odróżnia mowę niezależną od zależnej, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie;
- h) określa przyczyny rozbieżności między mową a pismem (upodobnienia, uproszczenia, utrata dźwięczności).

10) tworzy wypowiedź pisemną w następujących formach gatunkowych:

- a) streszczenie;
- b) recenzja;
- c) rozprawka;
- d) artykuł.

III. Proponowana literatura.

1. Podręczniki do języka polskiego ustalone na II etap edukacyjny lub inne dostępne źródła.
2. Nicholas Bowling, *W cieniu bohaterów*, Zielona Sowa, Warszawa 2020.
3. *Chłopiec z burzy*, reż. Shawn Seet [film].
Dostęp w dniu 8.09.2022 <https://vod.pl/filmy,1/chlopiec-z-burzy,194592>

Uwaga! Miejsce i rok wydania podanej tej pozycji literackiej mogą być inne.